

כאשר מתחדש מצב, שקונה אחד רוכש את כל השדות מסביב.

ודוחה הגמרא, שאין מחלוקתם של רבי אבא ורבי ירמיה תלויה במחלוקתם של אדמון וחכמים.

כי אמר לך רבי אבא: אנא — דאמרי קם דינא, יכול אני לסבור אפילו באדמון.

היות שעד כאן לא קאמר אדמון התם, שיש לבעל הדרך לדרוש את דרכו מזה שקנה את כל השדות שמסביב לשדהו —

אלא משום דאמר ליה, שטוען בעל הדרך כלפי רוכש הקרקעות שמסביבו בטענת "ברי":

ממה נפשך:

דרכי חד — גבך הוא! יש לי בבירור דרך זל-א אחת בתוך שדותיך שמסביב לשדי. ולכן, סובר אדמון, שהוא זוכה בה.

אבל הכא, בספק ובני יבם שבאו לחלוק בנכסי ביבם לאחר שחלק היבם עם הספק בנכסי האח המת, מי איכא למימר הכי, שיש לספק טענת "ברי" על חלק מסוים של הירושה?

והרי אין הוא יודע בודאי אם הוא בן האח המת או בן היבם, אלא הוא בא מכח שתי טענות של ספק, שממה נפשך מגיע לו חלק בירושה, או שיחזירו לו את מחצית נכסי המת שנטל אביהם, או שיתנו לו חלק שוה ככל האחים בנכסי אביהם.

למאבד את דרכו לדרוש ממנו את שדהו מכח "מה נפשך":

אדמון סבר, מצי אמר ליה: נכון שאתה בא מכח ארבעה מוכרים, שמהם לא יכלתי לתבוע את הדרך שלי, לפי שכל אחד היה דוחה אותי אל האחר, אבל עתה, שרכשת אתה את כל השדות, תובע אני אותך, שהרי מכל מקום, דרכי — גבך הוא! אצלך, בתוך שדותיך, היא מצויה.

ורבנן סברי, דאמר ליה הקונה: אי שתקת, שתקת, ואמכור לך דרך במחיר השוק, ולא אתבע ממך דמים יקרים עבורה.

ואי לא שתקת — מהדרנא שטרא למרייהו, אחזיר את שטר המכירה לארבעת הבעלים הקודמים, ולא מצית לאשתעווי דינא בהדיהו, ולא תוכל לעמוד בדין עמהם לתובעם את הדרך, לפי שכל אחד ידחה אותך, ממנו אל האחר, ואז תאלץ לקנות לך דרך בדמים יקרים.

לימא, האם נאמר שרבי אבא האומר "קם דינא", דאמר כרבנן, שסברתם היא שלא מגיעה לו דרך, היות וכבר "קם דינא", שהרי לא היתה לו זכות לתבוע דרך כשהיו סביבו ארבעה שכנים, ואז הוא הפסיד את דרכו. ולכן, כשהתחדש מצב, שבא קונה אחד וקנה את כל השדות שמסביבו, לא חוזר הדין שהוא יוכל לתבוע עתה את דרכו, היות שכבר איבד את הזכות בה.

ואילו רבי ירמיה, דאמר "הדר דינא", סבר באדמון, שסברתו היא, שלא איבד הלה את זכותו בכך שלא היה יכול להביא ראיה, אלא זכותו עדיין קיימת, ויכול לממש אותה

ולכן, רק כאן אומרים "קם דינא". שהיות ויש לו רק טענות ספק, ומכח טענת הספק הראשונה הוא כבר חלק עם היבם, וקיבל את מחצית נכסי האח המת מכח דין חלוקה של "ממון המוטל בספק חולקין" —

שוב אין הוא יכול לטעון טענת ספק נוספת, שמגיע לו חלק בנכסי היבם, ומכח שתי טענות הספק, בעבר ובהווה, לזכות עתה [בטענת "ממה נפשך"] במחצית השניה של נכסי האח המת.

ורבי ירמיה, אמר לך: אנא, דאמרי הדר דינא, יכול אני לומר זאת אפילו לרבנן.

כי עד כאן לא קאמרי רבנן התם שלא מגיעה לו דרך, אלא משום דאמר ליה הקונה: אי שתקת שתקת.

ואי לא — מהדרנא שטרא למרייהו, ולא מצית לאשתעווי דינא בהדייהו. ומכח זה הוא מפסיד את דרכו.

אבל הכא, בספק ובני יבם הבאים לחלוק בנכסי היבם — מי איכא למימר הכי [אי שתקת שתקת]!

ד. ספק ויבם, שבאו לחלוק בנכסי סבא, אבי האחים.

ספק אמר על עצמו: האי גברא [אני עצמי] בר מיתנא הוא, ופלגא ומחצית של נכסי הסבא — דידי שלי הוא.

ואילו היבם אמר: את, בראי דידי את, אתה, בני אתה, ולית לך ולא מידי, ואין לך ליטול כלום בנכסי הסבא! —

הוי יבם — ודאי יורש, ואילו ספק — רק ספק יורש.

ואין ספק יורש מוציא מידי ודאי יורש.

ה. ספק ובני יבם, שבאו לחלוק בנכסי סבא,

ספק אמר על עצמו: ההוא גברא, בר מיתנא הוא, ופלגא, ומחצית של נכסי בסבא — דידי הוא!

ואילו בני יבם אמרי לו: אתה — אחונא את, ומנתא אית לך בהדן, ויש לך לחלוק אתנו ולקבל חלקך כאילו אחינו אתה.

נמצא, שיחד עם טענתו על מחצית הנכסים, מודה הספק, שאין לו חלק במחצית האחרת של הנכסים, אלא היא מגיעה כולה לבני היבם.

ומאידך, אם היו בני היבם שנים, הרי הם מודים לספק שמגיע לו שלישי מהנכסים [שהרי לטענתם יש לחלק את הנכסים בין שלשתם].

ולכן, פלגא מחצית הנכסים דקמודי להו הספק לבני היבם שהיא שייכת להם — שקלי, נוטלים בני היבם לעצמם.

תילתא את שלישי הנכסים דקא מודו ליה בני היבם לספק שמגיע לו, שקל, נוטל הספק.

ולאחר שחילקו את הנכסים בהתאם להודאתם [חצי ועוד שלישי, שהם חמש ששיות], פש להו דנקא, נשארה ששית מהנכסים כשהיא בלתי מחולקת, ועליה הם נחלקים למי היא שייכת.

וחלק הנכסים הזה הוי ממון המוטל בספק, וחולקין אותו ביניהם, להם יחד מחצית הששית, ולו מחצית הששית.

ו. ואם מת הספק, ונחלקו **הסבא והיבם** מי הוא היורש **בנכסי ספק**.

ה"סבא" של הספק טוען שהנכד שמת הוא בנו של הבן שמת, והוא קודם ליבם בירושה, כי במקום שמת אחד האחים, או שמת אחד הנכדים בלא בנים ואין יבום [ואביו אינו קיים] — יורש האבא או הסבא את הנכסים כולם, ולא האחים.

אך אם יש יבום, זוכה האח המייבם בכל הנכסים, ולא האבא או הסבא.

ואילו היבם טוען שהספק שמת הוא בנו, והוא קודם ליורשו לפני הסבא.

או שנחלקו **הסבא והספק** מי הוא היורש **בנכסי יבם**, כאשר אין לו בן אחר —

הסבא טוען שהספק הוא בנו של האח הראשון שמת, ולכן ראוי הוא הסבא לרשת את נכסי בנו היבם.

ואילו הספק טוען שהוא בנו של היבם, והוא קודם לסבא בירושתו.

הוי ממוזן המוטל בספק, וחולקין.

מתניתין

שומרת יבם, הזקוקה ליבם, ומצפה שייבמנה, שנפללו לה נכסים מירושת אביה —

מודים בית שמאי ובית הלל [שנחלקו לקמן במשנה בענין ירושתה של שומרת יבם], שזכותה —

להיות מוכרת אותם, ונותנת אותם במתנה.

ואם עשתה כן, הרי המכר [או הנתינה] — קיים!

ואם מתה שומרת יבם — מה יעשה בכתובתה, המגיעה לה מנכסי בעלה, היות והוא מת לפניו, והיא זכאית לגבות מנכסיו את כתובתה?

וכמו כן — מה יעשה בנכסים שנפללו לה מאביה, שהגדרתם היא "נכסים הנכנסים עמה אל בעלה ויוצאין עמה ממנו"?

דהיינו, מה יעשה עם "נכסי מלוג", כמו קרקעות או עבדים או מקנה, שהאשה מכניסה לבעלה, כ"נכסי מלוג", שהקרן שייכת לה, והפירות לבעלה?

האם יורשים אותם רק יורשי בית אביה של האשה, כדין כל אשה שמתה בלא בעל ובלא בנים, שיורשי בית אביה יורשים אותה, ולא יורשי בעלה.

או שהיות והיא שומרת יבם [שציפתה לו, אך הוא לא יבמה], יש גם ליבם חלק בירושתה?

[וביחס לנכסי צאן ברזל — עיין בתוס'. ובספר שאילת דוד באבן העזר, ביאר סוגיה זאת וענין נכסי צאן ברזל בהרחבה]

בית שמאי אומרים: ב"נכסי מלוג" — יחלוקו בהם יורשי הבעל, דהיינו, היבם, שהוא היורש של האח המת, עם יורשי האב של האשה.

כי לפי הגדרתם של בית שמאי שומרת יבם היא בגדר "ספק נשואה".

וכיון שהבעל יורש את אשתו הנשואה לו,

האומרת "שומרת יבם שנפלו לה נכסים", מדוברת בכגון שנפלו לה הנכסים מירושת אביה בהיותה שומרת יבם.

ולכן, הוינן בה: **מאי שנא רישא**, כשנפלו לה הנכסים כשהיא שומרת יבם, והיא קיימת, **דלא פליגי** בית שמאי על בית הלל, ומודים להם שהנכסים הם בחזקתה בלבד, ואין היא נחשבת כספק נשואה, שהרי היא מוכרת ונותנת אותם, ומכירתה ונתינתה קיימים.

ומאי שנא סיפא, אם מתה, **דפליגי** בית שמאי על בית הלל, וסוברים שמעמדה הוא כספק נשואה, וחולקים יורשיה עם היבם בכתובתה ובנכסי מלוג שלה!?

ומשנינן: **אמר עולא: רישא** של משנתנו, מדובר בה **דנפלה** היבמה ליבום **כשהיא ארוסה**, ובהיותה שומרת יבם מן האירוסין נפלה לה הירושה מבית אביה.

ואילו **סיפא** של משנתנו, מדובר בה **דנפלה** ליבום **כשהיא נשואה**, ונכסי בית אביה באו אליה בהיותה שומרת יבם מן הנשואין.

ומבאר הגמרא את החילוק של עולא, ואת טעמו.

לקמן, בעמוד הבא, מביאה הגמרא את דברי המשנה במסכת כתובות, שנחלקו בית שמאי ובית הלל בארוסה שנפלו לה נכסים מאביה, שבית שמאי מתירים לה למכור לכתחילה, ובית הלל אומרים שלכתחילה לא תמכור, אך אם מכרה, מכרה קיים.

וקסבר עולא, שזיקת ארוסה — עושה "ספק ארוסה".

ולכן, ברישא של המשנה, המדברת בשומרת

וכאן המצב ספק אם היא בגדר נשואה ליבם או לא, לכן זוכה היבם במחצית הנכסים הללו, ואילו יורשי אביה של היבמה זוכים בחלק השני, מספק.

אך בכתובתה מודים בית שמאי לבית הלל, שהיא נשארת בחזקת יורשי הבעל, ואין ליורשי אביה חלק בה, מהטעם שיתבאר בגמרא.

ובית הלל אומרים: נכסים — בחזקתן הם עומדים. ולכן:

א. זכות גביית **הכתובה** המגיעה לה מנכסי בעלה המת — נשארת **בחזקת יורשי הבעל**.

והיינו, אין יורשי בית אביה זכאים בגביית כתובתה מנכסי בעלה המת, לפי שנכסים אלו מצויים עתה בידי יורשי הבעל.

ב. **נכסים הנכנסים ויוצאין עמה — בחזקת יורשי האב**.

כיון שגם אם היא כבר היתה מתייבמת, לא היה בהם ליבם אלא זכות של אכילת פירות, וגוף הנכסים היה שייך לה, לכן עתה, שמתה בלי להתייבם, הרי הם בחזקת בית אביה.

אך אם כבר **כנסה** היבם, **הרי היא כאשתו לכל דבר**, והוא היורש הבלעדי שלה.

ובלבד שתהא כתובה — על נכסי בעלה הראשון. והיבם אינו מתחייב לה כתובה, היות ו"אשה הקנו לו מן השמים".

גמרא

הניחה גמרא שהרישא של המשנה,

א. זיקת ארוסה עושה רק "ספק ארוסה", ולא ודאי ארוסה.

והראיה: דאי סלקא דעתך שהיא עושה "ודאי ארוסה" —

וכי מודים בית הלל שמוכרת ונותנת, וקיים?

והתנן: נפלו לה, לאשה שהתקדשה, נכסים משנתארסה —

בית שמאי אומרים: תמכור. זכאית היא למכור אותם, לפי שעדיין לא נישאת ואין לבעלה זכות בהם.

ובית הלל אומרים: לכתחילה לא תמכור.

אלו ואלו מודים, שאם מכרה ונתנה — קיים!

וכיון שבית הלל סוברים שארוסה לא תמכור לכתחילה, הרי אם זיקת אירוסין היתה עושה ודאי אירוסין, לא היו מודים בית הלל שיכולה היבמה למכור לכתחילה.

אלא, בהכרח, מכך שאמרו בית הלל ששומרת יבם מן האירוסין מוכרת לכתחילה, שמע מינה, שזיקת ארוסה עושה רק ספק ארוסה. ולכן היא יכולה למכור.

ב. זיקת נשואה עושה "ספק נשואה".

ונחלקו בית שמאי ובית הלל מה עדיף לעשות במצב כזה של ספק נישואין, שהנכסים עתה בספק, היות שבודאי נשואה, אם מכרה — הבעל מוציא מידי הלקוחות.

לדעת בית שמאי ידו של היבם כידה של היבמה, ואין לאחד מהם חזקה יותר מהשני, ולכן יחלוקו.

יבם שנפלו לה הנכסים מאביה בהיותה ארוסה, שבהיותה ארוסה תחת בעלה היא היתה יכולה למכור אותם [לכתחילה לבית שמאי, ובדיעבד מכרה קיים לבית הלל] —

הרי כשמת בעלה ולא נשאה, והיא נעשית שומרת יבם מן האירוסין, יכולה היא להמשיך ולמכור לכתחילה את נכסי בית אביה, כמו שהיתה עושה זאת לכתחילה בהיותה תחת בעלה, לפי בית שמאי.

ועושה זאת מכל שכן, שהרי עתה היא אינה אשתו ממש של היבם, אלא רק זקוקה לו, והיא "ספק ארוסה" לו.

ואילו בית הלל סוברים, שרק ארוסה ממש לא תמכור לכתחילה את נכסי בית אביה שבאו לה בהיותה ארוסה.

אבל שומרת יבם, שאינה אלא "ספק ארוסה", מודים הם לבית שמאי, שהיא רשאית למכור לכתחילה את הנכסים שנפלו לה בהיותה שומרת יבם מן האירוסין.

ובסיפא, שמדובר בה בנשואה שמת בעלה, ונפילת הנכסים מאביה היתה בעודה שומרת יבם מן הנשואין — וזיקת נשואה עושה "ספק נשואה".

לז-ב

והיות ונשואה שמכרה את הנכסים שנפלו לה, הבעל מוציא אותם מידי הלקוחות, כאן, שזיקת נשואה עושה ספק נשואה, הנכסים בספק.

ולפי בית שמאי, חלוקת הנכסים עדיפה.

ואילו לבית הלל, העמדת הנכסים בחזקתם, עדיפה.

ומוכיחה הגמרא את שיטת עולא: